

BAŞMAKÇI ve DAZKIRI İLÇELERİ AĞZI •

Talat DİNAR¹

ÖZET

Afyonkarahisar'a bağlı, çok eski bir geçmişi olan Başmakçı ve Dazkırı ilçeleri Türklerin Anadolu'ya göçleriyle birlikte iskan edilmiş yerleşim yerlerindedir. Ancak Afyonkarahisar ilinin en uzak ilçeleri olmaları, il merkezi ile olan bağlantılarını zayıflatmıştır. Bölge bu özelliğiyle Afyonkarahisar ilinden bazı farklılıklar gösterebilmektedir.

Teknolojik gelişmeler ve iletişim araçlarının yaygınlaşması ile kaybolmaya başlayan ağız özelliklerinin ve mahalli söz varlıklarının bir an önce yerinde tespiti önem arz etmektedir. Bu doğrultuda yapılan çalışma Başmakçı ve Dazkırı ilçelerinin merkez ve köylerinin ağız özelliklerinin belirlenmesi ve bu yolla ağız özellikleri açısından bölgenin Afyonkarahisar ili içersindeki yerinin tespitine ayrıca Türkiye Ağız Haritası'nın ortaya çıkarılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler : Türkiye Türkçesi, Ağızlar, Başmakçı, Dazkırı.

THE DIALECT OF BAŞMAKÇI AND DAZKIRI COUNTIES

ABSTRACT

Başmakçı and Dazkırı ,which are bound to the city and very old counties of Afyonkarahisar, are one of the settlement places where The Anatolian Turkish People came and immigrated .But being the farthest dictrict had made their connection weak. So there may be some different features with them and the city.

It is so cricial to determine apt the words and dialectc that have been begun disappearing with the common communication tools and the tecnological development. The study aims to define the dialectcs of the zone with its center and villages and also to determine its position in the

* Bu yazı, AKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında çalışılmış ve 2006 yılında savunulmuş olan "Başmakçı ve Dazkırı Ağzı" adlı yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

¹ İncehisar Çok Programlı Lisesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni (talatdinar@mynet.com)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/3 Spring 2008

Afyonkarahisar. Furthermore, the study aims to give some help revealing Turkish Dialect Map.

Key Words : Turkish in Turkey, Dialects, Başmakçı, Dazkırı.

GİRİŞ

1071 yılında Selçuklu Sultanı Alparslan'ın Malazgirt Savaşında Bizanslıları yenmesiyle birlikte Anadolu'nun kapıları sonuna kadar Oğuz boylarına açılmıştır. Bunun sonucu olarak Türk boyları Anadolu'nun çeşitli bölgelerine dağıldılar ve oraları yurt edindiler.

Sarkeçili Aşiretine bağlı Başmakçı cemaati (topluluğu) Azarbaycan'ın güneyinden Anadolu'ya girdiler. Göç yolu üzerinde ilk durakları Adana, Tarsus bölgesi olmuştur. Bir kısmı Tarsus ilçesinde kaldılar, halen Başmakçı adı ile anılan bir köy kurdular. Yola devam eden cemaat mensuplarının bir kısmı kuzeye, diğer bir kısmı da batı yönüne doğru yollarına devam ettiler. Kuzeye gidenler Çorum civarına, Batı yönüne giden grup ise şu anda bulunduğumuz topraklara yerleştiler. Bundan böyle bu yerleşim yerinin adı Başmakçı olarak anılmaya başlandı.²

İlçenin isminin Başmakçı bölgesine yerleşen cemaatin isminden geldiğini gösteren diğer belgeler de Muharrem Bayar ve Cevdet Türkay tarafından sunulmuştur. Bayar: "Paşmakçı cemaati, yerleşim yeri Başmakçı Kazası, bağlı olduğu topluluk Sarıkeçili Yörüğü taifesi."³ bilgisini verir. Cevdet Türkay da: "Cemâatin adı, Paşmakçı; yerleşim yeri, Dazkırı Kazası (Kütahya Sancağı); bağlı olduğu topluluk Yörükân Taifesinden."⁴ bilgisini verir.

² <http://www.basmakci.bel.tr/tarihi.asp>, 13.01.2006

³ Muharrem BAYAR, "Afyonkarahisar İline İskan Olmuş Aşiretler ve Karabağlı Türkmen Aşiretinin İskanı, Sosyal Kültürel Yaşantıları" *AİİOA, IV. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyum Bildirileri*, Afyon Belediyesi Yay., Afyon, 1995, s.189.

⁴ Cevdet TÜRKAY, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler*, İşaret Yay., İstanbul, 2001, s.533.

Dazkırı ilçe merkezinin bugünkü sakinleri, Anadolu Selçukluları zamanında, "Tataroğulları" adıyla bilinen Kızılırmak boylarından gelenlerin ve daha sonraları Adana havalisinden gelerek yerleşen "Farşa" aşiretinin mensuplarıdır. Dazkırı'nın ismi o zamanlar "Apa" olarak adlandırılmıştır. Sonradan, bu isimlerin çokluğu ve "Polatlı" adıyla karıştığı gerekçesiyle "Dazkırı" olarak değiştirilmiştir.⁵

Dazkırı ilçesine bu iki aşiret dışında Bulgaristan'dan göç etmiş Türk nüfusu da iskan edilmiştir. Akarca, İdris, Yayla, Hisaralan, Hasandede, Bozan köyleri Bulgar göçmeni Türklerin oluşturdukları köylerdir.⁶

Ayrıca Dazkırı ilçesine yerleşmiş diğer cemaatleri Muharrem Bayar, şöyle sıralar:

"Cematin Adı	Yerleşim Yeri	Bağlı Olduğu Topluluk
Civanşir	(Afyonkarahisar-Şuhud- Çölabad-Sandıklı- Dinar-Dazkırı)	Danişmendlü aşireti Türkmendir
Polad, Poladlar	(Dazkırı Kazası)	Türkmen taifesinden Danişmendlü Türkmen aşiretine tabidir.
Selman-ı Kebir	(Sandıklı-Dinar-Dazkırı)	Danişmendlü Türkmen aşiretine tabidir." ⁷

Bu çalışmada Başmakçı ve Dazkırı Ağzının ses ve şekil bilgisi özellikleri tespit edilecektir. Bu doğrultuda yapılan derlemeler etnik yapı ve derleme yapılacak yerlerin ilçe merkezlerine yakınlık ve uzaklıkları dikkate alınarak yapılmıştır.

Sonuç bölümünde ise, elde edilen veriler maddeler halinde sıralanacaktır.

⁵ <http://www.afyonkarahisar.gov.tr/ilceler/Dazkiri.asp>, 13.01.2006

⁶ Geniş bilgi için bkz. *Kalkınan İlçemiz Dazkırı* s.5-8.

⁷ BAYAR, a.g.e., s.184-190.

DİL İNCELEMESİ ⁸**I.SES BİLGİSİ** ⁹**1.SESLER****1.1. ÜNLÜLER** ¹⁰**1.1.1. ÜNLÜ ÇEŞİTLERİ**

Başmakçı ve Dazkırı Yöresi Ağzı'nda (bundan sonra BDYA) sekiz ana ünlü (a, e, ı, i, o, ö, u, ü) den başka şu ünlüler bulunmaktadır: á, à, ă, ā, ũ; è, ä, ē, ě; í, î, ĭ; ĩ, İ; õ, ô, ò; ô, ù; ū, ũ, ı, ú; ů, ů, ù.

1.1.1.1. á ünlüsü: a-e arası bir ünlüdür. ¹¹

oyalı (1.6), ásgerdēkene (3.9), boyáciliK (21.9), arkádeşimdi (25.58).

1.1.1.2. à ünlüsü: a-ı arası bir ünlüdür.

galıbdà (1.3), Kazanamâyoruz (5.10), dağádırlar (7.25), çıkıvârı (9.26), baribâr (29.114).

1.1.1.3. ũ ünlüsü: a-u arası bir ünlü, u'ya kayarak yuvarlaklaşmış a ünlüsüdür.

çukurü dũ (1.2), gũdar (6.5), numûra (8.33), o zũman (11.77).

1.1.1.4. ă ünlüsü: kısalmış a ünlüsüdür.

⁸ Ses ve şekil bilgisinde verilecek olan referans numaraları, ilgili teze ait olan metin ve satır numaralarıdır.

⁹ Geniş bilgi için bkz. Erdoğan BOZ; "Afyon ve Yöresi Ağzıları Ses Bilgisi", *V. Afyonkarahisar Sempozyumu*, İstanbul, 2001, s.284-294. Erdoğan BOZ; "Afyonkarahisar ve Yöresi Ağzıları" *Afyonkarahisar Kütüğü*, Ankara, 2002, c.II, s.33-38.

Erdoğan BOZ, "İç Batı Ege (Afyonkarahisar-Kütahya-Uşak) İlleri Ağzılarının Ortak Özellikleri", *II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni (10-12 Nisan 2006)*, Kayseri 2007, s.25-30.

¹⁰ bkz. Erdoğan BOZ; "Afyon ve Yöresi Ağzılarında Ünlüler" *Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Afyon 2000, c.II, S.I, s.50-57.

¹¹ krş. Tuncer GÜLENSOY; *Kütahya ve Yöresi Ağzıları KYA*, TDK Yay., Ankara, 1988, s.19; BOZ, *Afyon Merkez Ağzı AMA*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yay., Afyon 2002, s.25.; Osman YILDIZ, *Isparta Merkez Ağzı IMA*, Fakülte Kitabevi Yay., Isparta, 2002, s.11.

alı gidē (1.3), ocāgā (3.3), āmad āgāgil, (7.12), allāhā şükür (11.80).

1.1.1.5. è ünlüsü: e-i arası bir ünlü; daralmış e, yaygın söyleyişle kapalı e olarak bilinen bir ünlüdür.¹² Ancak bu ünlüyü iki alt başlıkta incelemek gerekecek:

Eskiden beri devam edegelen ve ilk hecede görülen è

erkeK (1.5), yènmēz (2.25), dèyoñuz (23.25).

İlk hecenin dışında ve diğer seslere bağlı olarak görülen è

İlk hecenin dışında daha çok daraltıcı y ünsüzünün etkisiyle görülür:

dèynèyüle (3.15), işlemèye (12.98), almèyoz (35.102)

1.1.1.6. ä ünlüsü: açık e; normalden açık, yarı uzun yayvan bir e ünlüsüdür.

ävlemdim (2.1), ävlē (14.4), ällişē (13.10), ärtesi (22.111).

1.1.1.7. ě ünlüsü: kısalmış e ünlüsüdür.

ötēye (3.2), olēolmasa (20.2), bölēēdiñ (24.3), nēoldu (26.108).

1.1.1.8. í ünlüsü: i-i arası bir ünlüdür.

acámí (1.13), bıçamíyo (5.13), mísāvirlər (8.24), polaTlıymış (22.58).

1.1.1.9. u ünlüsü: u-i arası bir ünlüdür.

olunca (18.200), yavrım (24.6), oruya (25.2), kutluyan (35.17).

1.1.1.10. ü ünlüsü: ü-i arası bir ünlü, ü'ye kayarak yuvarlaklaşmış i ünlüsüdür.

öldürmüyo (11.46), elül (16.25), köprüyü (17.31), mejübür (36.77).

1.1.1.11. ĩ ünlüsü: kısalmış i ünlüsüdür.

yanına (4.21), toprāgı (9.20), kaynāgı (15.58), yatırı (42.2).

¹² krş. Muharrem ERGİN; *Türk Dilbilgisi TDB*, İstanbul, 1972, s.62.

1.1.1.12. İ ünlüsü: kısalmış i ünlüsüdür

evīmize (3.23), ikīay (6.60), getīcem (22.107), dakıkada, (25.63) .

1.1.1.13. ö ünlüsü: kısalmış o ünlüsüdür.

öçuman (1.47), kanseröjen (15.86).

1.1.1.14. ò ünlüsü: o-u arası bir ünlüdür.

dòvā (1.28) , ònnā (3.61), yònan (18.158), yòkarı (35.37).

1.1.1.15. ú ünlüsü: u-ü arası bir ünlüdür.

māsúl (13.45), ebúr (17.18), usúl (23.29), kabúlüyle (28.58), unutmúyom. (37.29).

1.1.1.16. ù ünlüsü: ö-ü arası bir ünlüdür.

düşerlēdi (3.3), kôunde (6.21), hükümeTden (6.66), büyük (7.45), güzeloldu (11.88).

1.1.1.17. ũ ünlüsü: kısalmış u ünlüsüdür.

soñūra (12.22), yoğūmuş (19.11), Kurtuluş (21.49), onūla (41.56).

1.1.1.18. ů ünlüsü: kısalmış ü ünlüsüdür.

götürüP (6.20), metüro (6.96), gübüredir (35.101), köyünde. (43.9).

1. TABLO: ÜNLÜLER

	DÜZ				YUVARLAK			
	GENİŞ	YARI GENİŞ		YARI YUV.	D A R	GENİŞ	YARI GENİŞ	DAR
		D Ü Z	Y U V.	D A R				
KALIN	a	â	û	ı	ı	o	ö	u
YARIN KALIN	á			í				ú
İNCE	e	è	ë	i	ö	ü	ü	ü
YARI AÇIK	ä							

* Kısa ve uzun ünlüler tabloya dahil edilmemiştir.

1.1.2. UZUN ÜNLÜLER

BDYA'da uzun ünlüler, birincil ve ikincil uzun ünlüler olmak üzere iki ayrı başlık altında işlenecektir.

1.1.2.1. Birincil (Aslî) Ünlü Uzunlukları¹³

¹³ Zeynep KORKMAZ; "Eski Anadolu Türkçesinde Aslî Ünlü (vocal) Uzunlukları" EATAÜÜ, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar TDÜA*, Ankara, 1995, TDK Yay., C.1, s.443-458.; KORKMAZ; "Batı Anadolu Ağzlarında Aslî Ünlü Uzunlukları" BAAÜÜ, *TDÜA*, TDK Yay., C.2, s.197-203; Talat TEKİN; *Ana Türkçede Aslî Uzun Ünlüler ATAÜÜ*, Hacettepe Üniversitesi Yay., Ankara, 1975.

Eski Türkçe'den beri varlığı bilinen birincil uzun ünlüler, tarihi ve çağdaş şivelerimizin bir kısmında varlığını devam ettirmekle beraber Ölçünlü Türkiye Türkçesi'nde (bundan sonra ÖTT) yoktur. Anadolu ağızları ise, söz konusu uzun ünlüleri sayılı örneklerde koruyor görünümündedir. BDYA'nda birincil uzun ünlülerin görüldüğü bir ağızdır. BDYA'da birincil uzun ünlü olarak tespit ettiğimiz bazı örnekler aşağıdaki tabloda karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

2.TABLO UZUN ÜNLÜLER

BDYA	ATAUÜ ¹⁴	BAAÜU ¹⁵	EATAÜU ¹⁶	KYA ¹⁷	UİA ¹⁸	AMA ¹⁹
āğdı (12.125)	āğ-		āğ-			
āldı (12.36)				āl-	āl-	āldım
āltın (34.79)	āltın	āltın				āltın
ārdında (12.169)	ārt					ārd
āTdı(14.26)		āt-	āt-			
āyrı (12.75)				āyrd		āyrı
dēyon (1.28)	tē-			dē-		
gāldı (12-210)	gāl-				gāl-	
gēldi (19.95)					gēl-	
ōrda (12.96)				ūrda	ōrdan	ōrda
tāpıla (36.22)			tāpu		tāpu	
vārdı (22.63)	bār	vār	vār		vār	vār
bōrek (43.3)				bōreg	bōreg	
yīkadım (2.45)			yū-			
yūzük (12.115)					yūzük	

¹⁴ TEKİN, ATAUÜ, s. 249-271

¹⁵ KORKMAZ, BAAÜU, s. 123-127

¹⁶ KORKMAZ, EATAÜU, s. 448-456

¹⁷ GÜLENSOY, KYA, s. 26

¹⁸ Gürer GÜLSEVİN, Uşak İli Ağızları UİA, TDK Yay., Ankara, 2002, s. 11.

¹⁹ BOZ, AMA, s.31

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/3 Spring 2008*

1.1.2.2. İkiz Ünlüler:

BDYA'da ikiz ünlüler yoğun şekilde bulunmaktadır. Komşu ağızlardan KYA, UİA, AMA ve IMA'da sık görülen ikiz ünlülerin BDYA'da en çok rastlanan şekilleri şunlardır.

1.1.2.2.1. Eşit İkiz Ünlüler

a_ıa : ma_ıalle (10.4-30.6), bıça_ıa (7.11), sa_ıat (6.19), orta_ıa (3.23),

e_ıe : mesle_ıe (6.45)

u_ıu : çocu_ıu (25.91)

ü_ıü : dü_ıün (1.31), dü_ıüm (25.25)

1.1.2.2.2. Yükselen İkiz Ünlüler

ikĩ_ıolan (2.2), demodẽ_ıoldu (25.12), zopã_ıolunca (31.153),

1.1.2.2.3. Alçalan İkiz Ünlüler

cã_ıil (3.13), yã_ıã (3.21), buca_ıã (1.24), dã_ıã (1.29), â_ıile (21.31) garargã_ıan (6.48).

1.1.2.3. İkincil Ünlü Uzunlukları

1.1.2.3.1 Ses Olaylarına Bağlı Ünlü Uzunlukları

1.1.2.3.1.1. Ünsüz Erimesine Bağlı Uzun Ünlüler

yavırılã (1.28) bunnã (10.1) sōna āzına ōle (10.18) ēşĩ çıkã, (24.73).

1.1.2.3.1.2. Büzülmeye Bağlı Uzun Ünlüler

yapacēmi (1.17), mutfãñ (25.101), şükrülēñ_ıibremgilden (27.40).

1.1.2.3.1.3. Ünlü Kaynaşmasına Bağlı Uzun Ünlüler

nēden (1.14), kōpãratife (18.99), zirãT (18.130), sãti (19.99).

1.1.2.3.2. Vurgu ve Tonlamaya Bağlı Ünlü Uzunlukları²⁰

güldür (1.24), yetiş (1.34), çök çök (4.43) , çekirgē, gıtlıK, (12.98)

1.2. ÜNSÜZLER

1.2.1. ÜNSÜZ ÇEŞİTLERİ

BDYA'da yazı dilimizdeki kullanılan 21 ünsüz (b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ř, t, v, y, z)den başka, řu ünsüzler bulunmaktadır: Ç, F, ğ, ğ, ħ, ħ, ' , k, K, k, í, í, ñ, ñ, P, r, S, T, t, w, ú, ý. Bu ünsüzler, çoğunlukla ortak dildeki temel ünsüzlerin kısmen değişmiş şekilleridir.

1.2.1.1. Ç ünsüzü : c-ç arası ünsüz; yarı ötümlü bir ç ünsüzüdür.

müteÇ_eTdi (2.27), filenÇiyi (7.60), süzgeÇ (29.22).

1.2.1.2. F ünsüzü: f-v arası ünsüzdür.

Furu (7.42), tüFeK (11.82), Furdu (12.49).

1.2.1.3. ğ ünsüzü: ön damak g'si ; kalın ünlüler komşuluğunda ince telaffuz edilen g ünsüzüdür, alıntı kelimelerde kullanılır:

rüzgar_alır (4.7), değahlarına (8.4), ikāmetĝah (22.6).

1.2.1.4. ğ ünsüzü: yarı belirsiz ğ ünsüzüdür.

yāĝ (2.45), erĝinden (3.86), bŭĝdayı (7.41)

1.2.1.5. h ünsüzü: yarı belirsiz h ünsüzüdür.

allaĝ_aşKına (3.30) , nāhiye (6.7), māĝkumdur, (22.102)

1.2.1.6. ħ ünsüzü: hırıltılı h(a); sızıcı, ötümsüz bir arka damak ünsüzüdür.

kaĝdıĝ ayā_a (6.38), erzaĝ (6.38), mutvaĝda (6.57)

1.2.1.7. ' ünsüzü: hemze ya da kesme.

ha' şöle al, (1.17), yavırım me'. (1.32) , ře' (4.19)

²⁰ bkz. Erdoğan BOZ, "Türkiye Türkçesinde Uzun Ünlülerde Vurgu", *İlmi Araştırmalar*, S.14, İstanbul, 2002, s.29-36.

1.2.1.8. k̄ ünsüzü: ön damak k'si ; kalın ünlüler komşuluğunda ince telaffuz edilen k ünsüzüdür, alıntı kelimelerde kullanılır.

hizme_okar_oalmış (19.46), dü_okkanına (19.91), k̄āmiliñ_oolan (25.34)

1.2.1.9. K ünsüzü: k-g ve k(a)-g(a) arası ünsüz; yarı ötümlü, patlamasını kaybetmiş bir ünsüzdür.

ço_oK_oiyİdi (1.8), gaş_oK (3.19), oca_oK (5.7)

1.2.1.10. k̄ ünsüzü: yarı belirsiz k, ünsüzüdür.

sô_oksem (6.15), rak_okamıyla (42.11)

1.2.1.11. l̄ ünsüzü: ön damak l'si; kalın ünlüler komşuluğunda ince telaffuz edilen l ünsüzüdür, alıntı kelimelerde kullanılır.

a_olay (13.12), İtila_olde (15.21), fevgala_olde (28.33)

1.2.1.12. l̄ ünsüzü: yarı belirsiz l, ünsüzüdür.

gā_oldı_oK (1.21), deyi_ol, (15.45), gē_olme (18.187)

1.2.1.13. ñ ünsüzü: nazal g ünsüzü; genzel art damak g'sidir, bir çok Anadolu ağızlarında görülebilen bir ünsüzdür.

yeñi (6.50), başmagcınıñ (8.10), deñizliye (9.6) , baña biñ (21.6).

1.2.1.14. n̄ ünsüzü: yarı belirsiz n, ünsüzüdür.

parasınna_on (1.31), yuna_on_olilā (19.67), öğünç, (22.87)

1.2.1.15. P ünsüzü: p-b arası ünsüz; yarı ötümlü, patlamasını kaybetmiş bir ünsüzdür.

olu_oP çıkı_oP (2.13), merKePlēmi (4.40), kitaPlānı (22.117)

1.2.1.16. r̄ ünsüzü: yarı belirsiz r, ünsüzüdür.

a_or_oTlara (1.27), soyuyola_or (7.55) , gārda (11.88)

1.2.1.17. S ünsüzü: s-z arası yarı ötümlü, bir ünsüzdür.

çere_oS_oaldım (1.35) , isdeme_oSse (7.18), sulayamıyo_oS (10.34)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/3 Spring 2008

1.2.1.18. T ünsüzü: t-d arası ünsüz; yarı ötümlü, patlamasını kaybetmiş bir ünsüzdür.

daTlısı, (7.38) , ameleT_oldu (21.32), kipriT_oyunu (26.129)

1.2.1.19. ʈ ünsüzü: yarı belirsiz t, ünsüzüdür.

akʈreç (2.40), çifʈci (5.24), çifʈciliKle (8.43)

1.2.1.20. w ünsüzü: çift dudak v'si; ötümlü, sızıcı ve çift dudakta boğumlanan bir ünsüzdür.

awcında (1.44), yāwırım (2.8)

1.2.1.21. ú ünsüzü: yarı belirsiz v, ünsüzüdür.

seúim (2.36), deúam (5.28), deúamlı (23.35), dōúmeK (25.131)

1.2.1.22. ʏ ünsüzü: yarı belirsiz y, ünsüzüdür.

kōylüler (7.31), nēyse (12.20) , yazısıydı (22.85)

3. TABLO: ÜNSÜZLER

	SÜREKSİZ			SÜREKLİ						
	Ötümlü	ötümsüz	yarı ötümlü	ötümlü	ötümsüz	yarı ötümlü	nazal	yanaklı ¹	titrek	yarı ünlü
Dudak	b	p	P				m			
Diş-Dudak				v, w	f	F				
Diş	d	t	T	z	s	S	n			
Diş-Damak	c	ç	Ç	j	ş					
Ön Damak	g, ğ	k, k'	K	ğ	h			ı	r	y
Art Damak	g	k	K		ğ		ñ	l		
Gırtlak	,									

- Yarı belirsiz ünsüzler tabloya alınmamıştır.

2. SES DEĞİŞMELERİ**2.1. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ****2.1.1. Ünlü Uyumları**

2.1.1.1. Damak Uyumu: ÖTT'de çok ileri durumda olan kalınlık-incelik uyumu; Anadolu ağızlarında yörelere göre farklılık gösterebilmektedir. Hem BDYA hem de komşu ağızlarda (KYA, UİA, AMA, IMA) söz konusu uyum

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/3 Spring 2008*

ileri safhadadır. Ancak bu uyumun iki farklı yönünü belirtmekte fayda var:

2.1.1.1.1. Ölçünlü Türkiye Türkçesine Göre Damak Uyumunun İleri Olduğu Durumlar

Kök ve tabanlarda uyum oldukça ileridir.

2.1.1.1.1. Kök ve Tabanlarda

2.1.1.1.1.1. İlerleyici Benzeşme İle:

Kalınlık:

guvvatlı (2.26) sâbısı (3.64)

İncelik:

ezenden (18.219) kirez (19.37)

2.1.1.1.1.2. Gerileyici Benzeşme İle:

Kalınlık:

fırması (15.84) halva (24.72)

İncelik:

edile (12.102) tene (38.90)

2.1.1.1.2. İki Yönlü Benzeşme İle:

cenēzemiz (9.11) terefiye (15.92)

2.1.1.2. Ek, Bağlaç ve Edatlarda:

i- fiili çekimleri

çalışırdık (1.5) gızıdıK (12.191)

+i-ken+ (zarf-fiil)

ayazıka (12.122) varıkana (12.187)

+ki+ (aitlik)

sülēmanıñkına (1.8) ısbartanıñkı (26.9)

ki (bağlaç)

yaradı_kı (6.39) yoğdu_ku (11.20)

ile(n) (bağlaç)

tuluKlarına (13.30) gızıla (10.11)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/3 Spring 2008

2.1.1.1.2.1. Ölçünlü Türkiye Türkçesine Göre Damak Uyumunun Geri Olduğu Durumlar

ÖTT'de kalınlık-incelik uyumunun var olduğu bazı kök ve tabanlarda, BDYA itibarıyla uyumsuzluk görülebilir. Bunlar sınırlı sayıda kelimelerdir. Ancak ekleşme sırasında özellikle inceltici ünsüzler (c, ç, n, s, ş, y) komşuluğunda kalın sıradan kelimelerde uyum bozulabilmektedir. Bunun yanında birkaç ekin de çoğu kere ince ünlülü şekillerinin kullanılması uyumu bozmaktadır.

2.1.1.1.2.1.1. Kök ve Tabanlarda:

buydey	(1.60)	müteÇ	(2.27)
doleşdim	(3.31)	ağış	(4.35)

2.1.1.1.2.1.2. Eklerde: BDYA'da çoğu kere ince ünlülü kullanılarak kalın sıradan kelimelerde uyum bozan ekler şunlardır:

-ce(K)+ (gelecek zaman eki)

olcek	(1.1)	yazılceK	(1.45)
-------	-------	----------	--------

-me-/-mi- (fiilden fiil yapan ek)

olmēyo	(2.8)	yaPmeyoS	(3.21)
--------	-------	----------	--------

-en+/-em+ (emir/istek 1. teklik kişi eki)

goyen	(1.29)	yapem	(25.197)
-------	--------	-------	----------

+ile(n)+

arabáyne	(11.91)	arabēle	(10.41)
----------	---------	---------	---------

isim + DA+ek fiil çekiminde

uşdēdim	(1.56)	gucāmdēdi	(2.36)
---------	--------	-----------	--------

-se+ (şart kipi eki)

parēse	(36.73)	olsēdi	(37.1)
--------	---------	--------	--------

+cIk+ (isimden isim yapan ek)

bubeciğim	(12.94)	ufeciK	(16.28)
-----------	---------	--------	---------

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/3 Spring 2008*

2.1.1.2. Dudak Uyumu: Düzlük-yuvarlaklık uyumu ÖTT'ye göre ileri durumdadır. Bu uyum, özellikle BDYA ile komşu ağızlar (KYA, UİA, AMA,) arasında paralellik gösterirken diğer Anadolu ağızlarında da benzer durumlar söz konusudur. ÖTT'de düzlük-yuvarlık uyumunu bozan hem “çamur, hamur” gibi kelimeler hem de alıntı kelimeler BDYA'da uyuma girmiştir:

hamır (43.17) çamırı (1.2)

awcında (1.44) garpız (1.58)

Bunun yanı sıra BDYA'da uyum bozukluğu gösteren sayıca az Türkçe ve alıntı bazı örnekler de şunlardır:

götiridi (1.5) üsTine (1.2)

olinca (42.4)

2.1.2. Ünlü Türemeleri:²¹

2.1.2.1. Ön Seste Ünlü Türemesi: Daha çok “l, r, s, ş” ünsüzleriyle başlayan alıntı kelimelerde, ön seste hiçbir organik bağı olmayan düz-dar ünlülerin türemesi olayıdır. Bu olay, bir çok Anadolu ağzında olduğu gibi hem BDYA'da hem de komşu ağızlarda (KYA, UİA, AMA, IMA) yaygın bir eğilimdir:

l- ünsüzü önünde türeme:

ilêne (29.21)

r- ünsüzü önünde türeme:

ileşber (rençber (Far.) (2.5) (29.25)

ırâmetlik (1.32) ırmızan (2.7) irey (2.27)

s- ünsüzü önünde türeme

²¹ Sadettin ÖZÇELİK “Türkçede Kullanılan Arapça Kelimelerde Görülen Ses Olayları Üzerine Bazı Tespitler” *Türk Dili*, S. 634, Ankara, 2004, s.550-562.; Sadettin ÖZÇELİK “Türkçedeki Farsça Kelimelerde Görülen Ses Olayları”, *Türk Dili*, S. 612, Ankara, 2002, s.1033-1041.

ıshıye (12.49)

ş- ünsüzü önünde türeme:

işe (5.19) işey
(22.13)

2.1.2.2. İç Seste Ünlü Türemesi:

bangıud (18.25) mecîbur (18.104)
alaman (13.4) (41.96)

2.1.3. Ünlü Düşmesi: BDYA'da daha çok iç seste düz-dar ünlüler düşebilmektedir. Ön seste ve son seste düşmeler yaygın değildir.

2.1.3.1. İç Seste Ünlü Düşmesi: Bu olay hem tabanlarda hem de ekleşme sonucu vurgusuz orta hecede genellikle düz-dar ünlülerin düşmesi şekliyle görülmektedir.

ceyran (8.16) nerden (1.36)
içerde (6.46) yüzbaşı (6.27)
bollü (6.84) goyvemiş (31.170)

2.1.4. Yuvarlaklaşma:

büber (1.40) (24.69)(43.20) dövleTden (3.58)
halbükü (31.166) cömāT<cemā'at (Ar) (25.38)

2.1.5. Geçişme: Çoğu kere bir arada kullanılan, biri son seste diğeri de ön seste ünlü barındıran iki kelimenin ünlülerinin kaynaşarak tek kelime haline gelmesidir. Bu olay daha çok “et-, eyle-, ol-” yardımcı fiilleriyle kurulan birleşik fiillerde görülür.²² Bu birleşik kelimelerden

²² bkz. Osman Nedim TUNA; *Türk Dilbilgisi*, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü (basılmamış ders notları) *TDDN*, Malatya, 1986, s.43; KORKMAZ *Gramer Terimleri Sözlüğü GTS*, TDK Yay., Ankara, 1992; s. 160 (Korkmaz bu terimi ünlü kaynaşması olarak vermiştir.)

kalıplaşmış olanları bitişik yazılırken diğerleri ulama “ \cup ” işareti ile ayrı yazılmışlardır:

neÇeP (1.1) neTcez (1.26)

ik \cup ay (12.96) hasd \cup olduK (13.27)

2.1.6. İlk Hecede Daralma: Eski Türkçe’de (bundan sonra ET), kapalı e olarak kabul edilen ancak Eski Anadolu Türkçesi (bundan sonra EAT) metinlerinde varlığını bilmemize rağmen imlâ olarak tespit edemediğimiz söz konusu ünlünün BDYA’da yerini i’ye bırakmasıdır. Bu olay hem komşu ağızlarda (KYA, UİA ve AMA) hem de diğer Anadolu ağızlarında sıkça görülür.

yir (1.37) (22.125) yidile (1.36)

ü < ö

üyüdüürüz (24.39) (37.42)

2.1.6.1. İç Seste Daralma:

â < a

saklâmadım (1.32) olmâyınca (11.78)

ı < a

baklavısına (2.26)

i < e

tomatiS (1.40) ediviyō (1.39)

è < e

èrkek (1.5) yèmin (4.20)

u < o

sufra (3.28) (22.49) yuğürusuñ (3.75)

ù < ö

büle (1.2) düşerlêdi (3.3)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/3 Spring 2008*

2.1.7. Genişleme: İç veya son sesteki dar ünlülerin çeşitli sebeplerle genişlemesidir.

a<ı

dışara (3.25) kayat (6.16)

e<i

tecāreT (8.18)

2.1.8. Düzleşme: Çeşitli fonetik sebeplere bağlı olarak yuvarlak ünlülerin, yerlerini düz ünlülere bırakmasıdır. BDYA'da birkaç örneği tespit edilmiştir:

ı<u

yavrıların (1.31) çıbıKları (11.5)

i<u

fasilye (29.39) (43.19)

u<u

yavruM (1.40) onu (1.40)

a<o

erazyon (35.70) yalavalı (35.91)

2.2. ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

2.2.1. Ötümlüleşme: Ötümsüz ünsüzlerin yerlerini ötümlü karşılıklarına bırakmasıdır.²³ Ötümlüleşme, hem ÖTT'de hem de bütün Anadolu ağızlarında çok yaygın olarak görülen bir değişmedir. Bu değişmelerin bir kısmı yarı ötümlüleşmelerdir.

Ötümlüleşmeyi üç başlık altında işleyeceğiz:

2.2.1.1. Ön seste Ötümlüleşme:

#g < #k

²³bkz. KORKMAZ; GTS, s.151 (Korkmaz, bu terimi tonlulaşma olarak vermiştir.); TUNA; TDDN, s. 27-28.

ET'deki #k'lerin Oğuz lehçelerinde #g'ye değişmesi yaygın bir fonetik eğilimdir. ÖTT'de de gördüğümüz bu değişme Anadolu ağızlarının bir kısmında oldukça ileri durumdadır. Komşu ağızlar (KYA, UİA, AMA) da söz konusu değişme için güzel bir örnek teşkil etmektedir.

ÖTT'de ötümlüleşmeyip #k(a)'lı kalan kelimelerin büyük bir kısmı BDYA'da ötümlüleşirken, bazı örneklerde ya ötümlüleşme olmamış ya da ikili şekiller ortaya çıkmıştır:

kuru	(15.76)	kurulalı	(18.5)
kaldırdı	(2.39)	kadaK	(9.28)

#d < #t

Aşağıya ÖTT'de ötümlüleşmeyip #t'li kalan örneklerin BDYA'da ötümlüleşerek #d'li olanları alınmıştır:

dut-	(22.33)	duz	(24.72)
dak-	(22.99)	dakı	(29.50)
dilki	(10.21)	dēzem	(11.18)

ÖTT'de ötümlü olan alıntı birkaç kelime BDYA'nın genel fonetik eğiliminin aksine ötümsüzdür:

tefter	(18.115)	tokTura	(12.1)
tomatiS	(1.40) (24.69)		

#b(a) < #p(a)

bişir-	(3.39)	beK	(32.4)
bekmez	(6.78)	bide	(31.27)

#c < #ç

ciz-	(11.31) (25.208)	cizēsiñ	(6.95)
------	------------------	---------	--------

2.2.1.2. İç Seste Ötümlüleşme

2.2.1.2.1. Tabanlarda: ET'de ötümsüz olan bazı örneklerin EAT ve ÖTT'de ötümlüleştiğini biliyoruz. Söz

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/3 Spring 2008*

konusu değişme hem BDYA hem de diğer Anadolu ağızlarında da görülebilmektedir. Bununla birlikte ÖTT'de ötümsüz olan bazı alıntı kelimeler BDYA'da ötümlüleşmiştir.²⁴

-g- < -k-

hagğın	(1.7)	başga	(38.36)
dazgırına	(1.59)	başmagcıda	(2.8)

-d- < -t-

müşderiye	(7.48)	muhdarlığı	(8.44)
-----------	--------	------------	--------

-v- < -f-

kavası	(8.34)	mısāvir	(8.24)
--------	--------	---------	--------

-b- < -p-

ısbartaya	(31.55)	disiblinlidi	(22.89)
-----------	---------	--------------	---------

2.2.1.3. Son Seste Ötümlüleşme:

d# < t#

çeşid	(21.43)	vakid	(25.39)
-------	---------	-------	---------

z# < s#

herkez<herkes (Far)	(21.20)	menderez	(36.82)
nūfuzu<nūfusu	(33.11)		

j# < ş#

bej<beş	(4.11)		
---------	--------	--	--

²⁴ Geniş bilgi için bkz. Erdoğan BOZ, "Türkçe Asıllı Kelimelerde Son Ses Ç, K, P, T Ünsüzlerinin Ötümlüleşme veya Ötümsüz Kalma Sorunu" Türk Dili, TDK Yay., S.605, Ankara 2002, s 447-455.

2.2.2. Ötümsüzleşme: Ötümlü ünsüzlerin yerlerini ötümsüz karşılıklarına bırakmasıdır.²⁵ Anadolu ağızlarında çok yaygın görülen bir değişmedir. Bu değişmelerin bir kısmı yarı ötümsüzleşmedir. Doğu kökenli kelimelerdeki kelime sonu ötümsüzleşmeleri ÖTT ile paralellik gösterdiği için buraya alınmamıştır.²⁶

2.2.2.1. Ön Seste Ötümsüzleşme

#P, p < #b

palta (9.14)

#t < #d

tefter (18.115) tokTura (12.1)

#f, #F < #v

fişne (3.85) Fâ < var (16.21)

2.2.2.2. İç Seste Ötümsüzleşme

-P- < -b-

kipriTi<kibrit (26.131)

-t- < -d-

sontaç (42.45)

-f- < -v-

terefiye (15.92) (25.89) kâferengi (21.43)

2.2.3. Ünsüz Kaybolmaları: BDYA'da çoğunlukla "ğ,h,l,r,v,y" ünsüzlerinin komşu ünlülerdeki açıklık sebebiyle kaybolmaları çok yaygın ve ileri durumdadır. Bu kaybolma BDYA'da olduğu kadar komşu ağızlar AMA ve UİA'da da çok yaygındır. Bunların dışında çeşitli sebeplerle ünsüz kaybolmaları olabilmektedir.

Ünlülerin açıklığı sebebiyle dört şekilde oluşmaktadır.²⁷

²⁵ TUNA; TDDN, s. 28.

²⁶ Bkz. Erdoğan BOZ, "Doğu Kökenli Kelimelerdeki Kelime Sonu B,C,D,G Ünsüzlerinin Türkiye Türkçesinde Ötümsüzleşme Sorunu", *Türkbilgi*, 2, Ankara 2001, s 11-22.

²⁷ Bkz. Erdoğan BOZ, "Ünsüz Düşme ve Kaybolmalarında Terim ve Tasnif Sorunu" *Türk Dili*, TDK Yay., S.600, Ankara 2001, s.856-864.

2.2.3.1. Erime: Kelime içinde veya sonunda “ğ, h, l, r, v, y” ünsüzlerin, komşu ünlülerdeki açıklık sebebiyle kaybolmasıdır. Bu esnada komşu ünlü çoğu kere uzar. Ancak yer yer ünlünün uzamadığı örnekler de tespit edilmiştir.

2.2.3.1.1 Kelime İçinde

-VK- < -VğK-

ōlan (2.2) yāmır (3.25)

-VK- < -VhK-

mūtaÇ (35.98) pēlivan (41.25)

-VK- < -Vkk-

ōsüzüm (1.27) āşam (2.24)

-VK- < -VİK-

ōsa (35.32) (41.37) gēsın (25.89)

-VK- < -VnK-

īsan (1.13) (26.89) dēK (1.15)

-VK- < -VrK-

vēmeK (18.15) başlāsıñ (29.1)

-VK- < -VyK-

zētın (24.52) gomuş (31.123)

2.2.3.1.2. Kelime Sonunda

KV# < -KVğ#

çī (3.3) bā mā (11.83)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/3 Spring 2008*

KV# < -KVh#

allā (11.9)

KV# < -KVl#

nası (28.5) ge (27.5)

KV# < -KVr#

kömürcülē (38.38) bālā (38.35)

KV# < -KVy#

epē (34.76) buydē (29.39)

2.2.3.2. Büzülme: Kelime içinde iki ünlü arasındaki bir ünsüzün, ünlülerin açıklığı sebebiyle kaybolup, komşu ünlülerle birlikte çoğu kere tek bir uzun ünlü haline gelmesidir. Bazen uzun ünlü yerine ikiz ünlü de görülebilir.²⁸

-V / V₁V- < -VğV-

kâşğēñ (7.40) anácīm (12.21)

-V / V₁V- < -VhV-mu₁ammet (1.10) dā₁ā (1.29)**-V / V₁V- < -VrV-**

ocaKlañ (1.31) zeñginnen (1.60)

-V / V₁V- < -VvV-ça₁uş (4.20) de₁am (8.10)

²⁸ bkz. TUNA; TDDN, s. 42; krş. GÜLSEVİN; UİA, s. 51; BOZ, AMA, s.70.

-V / V_UV- < -VyV-

herşēmizi (2.30) bişēm (2.46)

2.2.3.3. Derilme: Kelime sonunda iki ünlü arasındaki bir ünsüzün, ünlülerin açıklığı sebebiyle kaybolup, komşu ünlülerle birlikte çoğu kere tek bir uzun ünlü haline gelmesidir. Bazen uzun ünlü yerine ikiz ünlü de görülebilir:

V# / V_UV < VğV#

dayā (37.26) pullū (38.85)

V# / V_UV < VhV#

dā (31.9) allā (11.9)

2.2.3.4. Yutulma: İç seste kapalı hece komşuluğundaki bir ünsüzün, komşu bir ünlünün açıklığında kaybolmasıdır. Bilindiği gibi ET'de aynı durumdaki g'lerin yutulması Oğuz lehçelerinde yaygın bir değişimdir.²⁹ BDYA'da çoğunlukla "h" yutulmaları tespit edilmiştir:

-KV- < -KhV-

cumūriyeT (18.160) haşeş (32.14)

-KV- < -KIV-

āñadiñ (7.25) gönünden (30.79)

2.2.3.5. Ünsüz Düşmesi**2.2.3.5.1. Kelime Başında****#φ- < #h**

²⁹ bkz. TUNA; TDDN, s.42; krş. GÜLSEVİN; UİA, s.56; BOZ, AMA, s.72.

emen emen	(18.5)	üseyin	(25.208)
emşeri	(37.26)		

2.2.3.5.2. Kelime İçinde

-φ- < -f-

çit	(12.181)	çitliK	(18.7)
-----	----------	--------	--------

2.2.3.5.3. Kelime Sonunda

ø # < t #

dos	(15.95)	çif	(3.9)
-----	---------	-----	-------

ø # < n #

gışıçı	(11.30)	file	(6.81)
--------	---------	------	--------

ø # < z #

üreme mi	(18.173)	olma mı	(3.71)
----------	----------	---------	--------

2.2.3.6. Hece Tekleşmesi: Bir kelimedede benzer sesleri taşıyan iki hecenin kaynaşması ve dolayısıyla hece sayısının azalmasıdır.³⁰

-ø- < -(I⁴)r-

göveriz<koyuveririz	(3.35)
---------------------	--------

ø- < -(I⁴)m-

hâkimizi< hakimimizi	(2.29)
----------------------	--------

2.2.3.7. Ünsüz Tekleşmesi: İç seste, çoğu kere alıntı kelimelerde aslı ikiz ünsüzden birinin kaybolmasıdır. BDYA'da örnekleri fazla değildir:

-f- < -ff-

muzâfer	(1.9)
---------	-------

³⁰ TUNA; *TDDN*, s.44-45.

-m- < -mm-

tēmuS (41.13)

-v- < -vv-

evelki (2.8) havanıñ (3.31)

2.2.4. Ünsüz Benzeşmeleri:

2.2.4.1. Eklenmeye Bağlı Benzeşmeler: Bu benzeşme şekli, benzeşmenin yönüne göre ilerleyici ve gerileyici olmak üzere iki şekilde oluşmaktadır.

2.2.4.1.1. İlerleyici Benzeşme:**-n + ≠n < -n + ≠l**

+lAr

şunnarıñ (1.15) onnara (37.31)

+lI

samannı (18.14) nişannıñızı (24.25)

2.2.4.1.2. Gerileyici Benzeşme:**-c + ≠c < -t + ≠c**

giccez (1.8) giÇceK (38.51)

eccēmiz (16.28) eÇceKlerimiş (31.115)

+nan < (i)lAn edatı

sayınan (26.123) bēğirlēnen (24.83)

2.2.4.2. Ulanmaya Bağlı Benzeşmeler:**2.2.4.2.1. Gerileyici Benzeşme:*****Turkish Studies***

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/3 Spring 2008*

$m\#_o\#b < n\#_o\#b$			
om _o bir	(25.54)	om _o beş	(37.14)
T# #d < t# #d			
dörT denesi	(2.4)	dörT dal	(4.31)

2.2.4.3. Kök ve Tabanlardaki Benzeşmeler

2.2.4.3.1. Ünsüz-ünsüz Benzeşmesi

2.2.4.3.1.1. İlerleyici Benzeşme

n-n < n-l			
anneten	(26.113)	annadımız	(43.15)

l-l < l-y			
fasülle	(31.7)	millon	(13.65)

2.2.4.3.1.2. Gerileyici Benzeşme

b-b < t-b	
hubbede < hutbe (Ar.)	(31.28)

c-c < z-c	
accıK	(9.25)

n-n < ğ-n	
inne	(12.50)

2.2.4.3.2. Ünlü-ünsüz Benzeşmesi

Ünsüz değişmelerinin bir kısmında, komşu ünlülerin etkisi olmaktadır.

2.2.4.3.2.1. Dudaklılaşma: Yuvarlak ünlüler komşuluğundaki ünsüzlerin dudak ünsüzlerine değişmesidir.³¹

-f- < -h-

sulf_ediñ (31.95)

-v- < -y-

köve (7.12) (38.43)

-v- < -k-

göv (14.24) (25.104)

2.2.5. Aykırılışma: Çıkış noktaları birbirinin aynı veya yakın olan ünsüzlerden birinin, benzeşmenin aksine çıkış noktasının farklılaşmasıdır.³² Diğer Anadolu ağızlarında olduğu gibi, BDYA'da da benzeşmeye göre örnekleri oldukça azdır.

-mb- < -mm-

hamballık < hammāl(Ar) (4.33)

-r-y- < -r-r-

dolduruyuz<doldururuz (29.38)

2.2.6. Süreklileşme: Patlayıcı ünsüzlerin çeşitli sebeplerle sızıcı ünsüzlere değişmesidir.

2.2.6.1. Ön Seste Süreklileşme

şamı < çam (12.51)

³¹ TUNA, *TDDN*, s. 29.

³² bkz. Sadettin ÖZÇELİK; "Aykırılışma Terimi, Tanımı ve Örneklerinin Tasnifi Üzerine", *İlmî Araştırmalar*, Güz 2002, S. 14, İstanbul, s.131-144.

2.2.6.2. İç Seste Süreklileşme**2.2.6.2.1. Kök Ünlüsünden Sonra****ş/ < ç/**

BDYA'da yaygın olarak görülen bir değişimdir. Söz konusu değişim komşu ağızlarda da yaygındır.

üş (37.25) uş (1.56)

j/ < c/

mejbüren (22.129) mejlisden (27.31)

2.2.6.2.2. Tabanlarda**-ş- < -ç-**

ayeşlê (3.85) ardışlar (11.63)

-j-/ < -c-

bulamajı (4.10)

2.2.6.2.3. Son Seste Süreklileşme**ş# < ç#**

oruş (12.9) gılış (19.53)

2.2.7. Ünsüz Türemesi**2.2.7.1. Ön Seste Ünsüz Türemesi****#h < #ø**

hura (3.56) hunuñ (28.88)

hō (35.78) hu (38.35)

#g < #ø

gaveşlê (14.18) govacıK<ovacık (12.17)

2.2.8. İkizleşme: İç seste, iki ünlü arasında ve vurguyu üzerinde bulunduran ikinci hece başındaki ünsüzün

tekrarlanmasıdır. ³³ Anadolu ağızlarının bir çoğunda görülen bir olaydır, daha çok Doğu grubu ağızlarında görülür.

-çç- < -ç-

güÇçüK (12.128) küÇcük (31.126)

-kk- < -k-

rakkamıyla (42.11) sekkiz (43.6)

-şş- < -ş-

maşşallah (12.5) (34.21) (39.27)eşşeKler (16.22)

-ss- < -s-

essah (20.18) assılısıñ (26.89)

2.2.9. Ünsüz Göçüşmesi ³⁴

-ha-r- < -r-ha-

taħarna <terhāne (Far.) (3.45)

-v-z- < -z-v-

cevze <cezve (18.117)

-r-g- < -ğ-r-

örgendi <öğrendi (34.133) örgetirdi <öğretirdi (22.76)

-m-s- < -s-m-

kımsınıñ <kısmının (24.16)

³³ TUNA, *TDDN*, s. 32.

³⁴ bkz. Önder ÇAĞIRAN; "Türkiye Türkçesi Ağızları Ünsüz Göçüşmelerinin Kuruluş Sistemi", *3.Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri* (1996), TDK Yay., Ankara, 1999, s.239-277.

2.2.10. Yarı Ünlüleşme: Kimi sürekli ünsüzlerin yerlerini yarı ünlü olan y ünsüzüne bırakmasıdır. Bütün örnekleri iç seste görülmüştür:

y < ğ

kayat (33.8) eyēdiK (4.26)

y < g

büyün(1.4)

y < h

gayfeci < kahve(Ar.) (6.113) tayır<tāhir (Ar.) (11.10)

2.2.11. Ünsüz Uyumu: Türkçe kelimelerde komşu ünsüzler arasındaki bu uyum, ÖTT'de geçerli bir kural iken bir çok Anadolu ağzında kural olmaktan çıkmıştır. BDYA'da ünsüz uyumsuzluğu yönü ile dikkat çeker:

-Kd-

ekdirdim (6.75) çocuKluKda (6.88)

-pc-

kepcesi (4.11) topcu (42.73)

-Pd-

harPden (18.162) yaPdım (19.30)

-sd-

kesdi (12.36) bosdan (12.148)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/3 Spring 2008*

II. ŞEKİL BİLGİSİ

1. EKLER

1.1. ÇEKİM EKLERİ

1.1.1. İSİM ÇEKİMİ³⁵

1.1.1.1. ÇOKLUK EKİ

gelinl̄e(1.39), eyitmenne (19.1), gızl̄a (26.91).

1.1.1.2. İYELİK EKLERİ

1. tk. : +(I⁴)m

ôsüzüm (1.27), gözüm (12.9), sanâtımı (22.2).

2. tk.: +(I⁴)ñ,

dayıñ, (3.10), eliñe (6.93), başıñı (25.99).

3. tk. : +(s)I⁴(n) ³⁶

malzemesini (16.16), golundan (24.20), arkasına (37.33).

1. çk. : +(I⁴)m I⁴z

arkadaşlarımız (8.18), develēmiz (1.57), ocaKlarımız (11.28).

2. çk. : +(I⁴)ñ I⁴z,

kendiñiz (1.53), pirimleriñizi (30.30).

3. çk. : +lArI

halılarına (8.4), bubalarını (13.2), akrabālāna (21.21).

³⁵ Geniş bilgi için bkz. Ahmet BURAN; *Anadolu Ağzlarında İsim Çekim (Hal) Ekleri*, TDK yay., Ankara, 1996.

³⁶ 3. tk. İyelik eki üzerine hal ekleri getirildiğinde ortaya çıkan -n- sesi için bkz. TUNA, *TDDN*, s. 20-22; Gürer GÜLSEVİN, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, TDK Yay., Ankara, 1997, s.12-15.; TEKİN, "Üçüncü Kişi İyelik Eki Üzerine" *Genel Dilbilim Dergisi*, S.7-8, Ankara, 1980, s.10-17.

1.1.1.3. HAL EKLERİ**1.1.1.3.1. Belirtme Hali:**+(y)I⁴

ÖTT'deki belirtme hali eki ile aynı durumdadır:
çeliği (6.93), yağını (9.30), faydasını (30.38).

1.1.1.3.2. Yönelme Hali: +(y)A

ÖTT'deki yönelme hali eki ile aynı durumdadır:
bi yere (10.13), buralara (38.65), aramaya (39.31).

1.1.1.3.3. Bulunma Hali: +DA

kütahyada (18.53), sarayda (31.45), çayda (34.48).

1.1.1.3.4. Ayrılma Hali: +DAn

başmagıcıdan (18.12), okulundan (25.52), āzından (12.81)

1.1.1.3.5. Vasıta Hali: +(y)IIA(n), +(y/I)nA(n) ³⁷

Vasıta hali için, yukarıdaki eklerin dışında iki ek daha kullanılmıştır:

+leyin

sabāleyin (24.37), sabāleyin (25.75).

+In

ilkin (1.8), yazın (7.10), yayan (8.21).

1.1.1.3.6. Eşitlik Hali: +ÇA

sa_uaTlerce (4.19), guruca (11.71), uzunca (16.34).

1.1.1.3.7. Soru Eki: +mI⁴

dē mi? (1.51), biliyon mu? (44.14).

³⁷ Ek üzerine geniş bilgi için bkz. KORKMAZ, *Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları*, TDK Yay., Ankara, 1994, s. 31-34.

1.1.1.4. İSİM TAMLAMASI

İyelik bağlantısı ile birbirine bağlanmış iki veya daha çok isimden oluşan tamlama. İsim tamlamaları iki şekilde yapılmaktadır. Bunun yanında genetik grubu şeklinde kullanımlar da mevcuttur.

1.1.1.4.1. Birinci Şekil (Belirtili İsim Tamlaması):

Tamlayan+ (n)İn (İlgi eki) Tamlanan+ iyelik Eki
ocāñ_çine (1.5), ısbartanıñ pazarına (26.3).

1.1.1.4.2. İkinci Şekil (Belirtisiz İsim Tamlaması):

Tamlayan+ ø (İlgi eki) Tamlanan+ iyelik Eki
kına gecesi (2.12), gül suyundan (18.93), geçi sürüsünü (36.2).

1.1.1.4.3. Genetik Grubu

benim olan (1.18), çakalıñ sülēman (4.20), onuñ ocaK (1.22).

1.1.2. FİİL ÇEKİMİ

1.1.2.1. BASİT ÇEKİMLER

1.1.2.1.1. ZAMANLAR

1.1.2.1.1.1. Görülen Geçmiş Zaman:

-DI⁴⁺

KİŞİ	TEKLİK	ÇOKLUK
1.	-DI ⁴ m	-DI ⁴ K, *-dııı
2.	-DI ⁴ ñ,-DI ⁴ n	-DI ⁴ ñ I ⁴ z
3.	-DI ⁴ ,*-dIn	-D I ⁴ Ā(r),- D I ⁴ A(r)

vārdım (1.9), dediñ (6.22), dedi (6.26), dağıldın (29.33), yediK, (13.31), kaıdııı (6.38), aldıñız (1.51), galdırivedile (1.35).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/3 Spring 2008

1.1.2.1.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman:-mI⁴ş

KİŞİ	TEKLİK	ÇOKLUK
1.	-mI ⁴ şI ⁴ m,- mI ⁴ şI ⁴ n	-mI ⁴ şI ⁴ z
2.	-mI ⁴ şI ⁴ ñ,-mI ⁴ şI ⁴ ñ	-mI ⁴ şI ⁴ ñI ⁴ z
3.	-mI ⁴ ş	-mI ⁴ şI ⁴ Ä(r)

görmemişin (11.41), şē_üdmişim (36.14); yerleşmişin, (15.31), geçmişsin (31.171); geçmiş (2.35); gelmişiz (sor.); geçmişsiniz (30.29); yaKmışlā, (12.86)

1.1.2.1.1.3. Şimdiki Zaman³⁸-(I⁴)yō(r)

KİŞİ	TEKLİK	ÇOKLUK
1.	-(I ⁴)yom, -(I ⁴)yon -(I ⁴)yorI ⁴ m,-*yin,-*yr	-(I ⁴)yoz ,-(I ⁴)yoS
2.	-(I ⁴)yoñ	-(I ⁴)yoñuz
3.	-(I ⁴)yō(r),-(I ⁴)yō,*üyü, -iyi,-*yoru*-yörü	-(I ⁴)yolā(r), -(I ⁴)yollā(r), *-yler

* Birer örneği tespit edilmiştir.

sürünüyon (6.23), duyuyorum (7.17), geliyom (15.14), *bilyin (14.3), *bilmiyrim (40.10); alıyoñ (6.93); gurūyo (3.85), ödüyor (8.55), yağıyō (14.25), olmiyi (16.9), *eriyoru (12.58),*isdeniyörü (40.17), *görüyü, (12.179); yapıyoz, (2.2), dolaşıyoS (10.9); değışdiriyoñuz (22.118); anıyolā mı? (1.50), görüyollā (6.47), * diyeler, (25.66).

³⁸ Bkz. GÜLENSOY, "Anadolu ve Rumeli Ağzlarında Şimdiki Zaman Eki", *Türkoloji Dergisi*, VIII/ 1/ 1979, Ankara, s.169-190.

1.1.2.1.1.4. Gelecek Zaman

-(y)AcAK

KİŞİ	TEKLİK	ÇOKLUK
1.	-(I)cen, -(I)cem,	-cez,
2.	-(I)ceñ,-*(I)ceksin, **ceKsiñ	-ceñiz
3.	-(A/i)cAK	-(i)ceKle

*Bir örneği tespit edilmiştir.

**İki örneği tespit edilmiştir.

giccen (1.12), yazcem (35.50); alceñ (5.1), ceKceKsin (25.87), gomiceKsiñ, (25.175); olcek (3.44); çekicez (3.62); çıkabilceñiz mi? (11.59); dēceKle (17.42)

1.1.2.1.1.5. Geniş Zaman

-(V)r

KİŞİ	TEKLİK	ÇOKLUK
1.	-(V)rI ⁴ n, *-(i)rım	-(V)rI ⁴ z, **I ⁴ yI ⁴ z
2.	-(V)rsI ⁴ ñ, *-(V)rsI ⁴ n	-(V)rsI ⁴ ñI ⁴ z
3.	-(V)r, -V	-(V)rlAr

*Birin örneği tespit edilmiştir.

yaparın (1.18), *yarışırım (31.151); yèrsiñ (3.84), *dersin (39.6);

bilir (3.16), duru (2.44); deriz (6.57) **geçiriyiz, (29.15) edēsiñiz (25.209) ; geçinirlē (21.49).

**Dazkırı bölgesinde bir şahısta rastlanmıştır. Sonu -r ünsüzü ile biten fiillere gelen geniş zaman 1. Çoğul Şahısta, aykırılıştan dolayı kullanılmıştır. ³⁹

³⁹ Geniş bilgi için bkz. *BDYA Ses Bilgisi, Aykırılıştan maddesi.*

1.1.2.1.2. KIPLER**1.1.2.1.2.1. Emir-İstek**

Bu çalışmamızda kipleri; “emir-istek” ve “dilek” alt başlıklarıyla işleyeceğiz.

KİŞİ	TEKLİK	ÇOKLUK
1.	-(y)An/m, -(y)AyIm	-(y)Allm
2.	-ø, -*sAñ	-(y)I ⁴ ñ, -ñ
3.	-sI ⁴ n, -sIñ	-sI ⁴ nnA(r)

* Bir örneği tespit edilmiştir.

bakam (12.14), göreyim (11.39); çıK (1.11), sallasaña (21.65); gôsün (15.48), çalışsıñ (18.202); bakalım (6.52); veriñ (3.30), gaşmañ (24.24); ha!al_eTsinne (1.50).

1.1.2.1.2.2. Dilek

Yalnızca yüklem oluşturan yapılar alınmıştır.

KİŞİ	TEKLİK	ÇOKLUK
1.	-sAm	-sAK,
2.	-sAñ,	-sAñIz
3.	-sA	-sAlAr

giTsem (1.48); eKseñ (10.33); olsa (18.46); ôseK (1.26); getirseñiz, (35.73); açiveselē, (18.47).

1.1.2.2. BİRLEŞİK ÇEKİMLER**1.1.2.2.1. HİKAYE**

okudūdu (1.42), geldiYdiK, (11.95), dedilēdi (39.32); almışdı (42.64) ; sulēyodum. (12.163); bakıyodun

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/3 Spring 2008*

(36.55); dokuyolladı (23.18); bitcēdi (3.71); yolādıñ (14.7), gullanırdıñ, (27.43), sürülürdün (29.31); derlēdin (34.99)

1.1.2.2.2. RİVAYET

okumuşlāmış (19.5); sarıyollāmış (31.59); olurlarımış (10.7); yaşāncēmiş (12.136).

1.1.2.2.3. ŞART

aldısa (10.36); yediriyosaK (14.9); dikēseñ (3.83); yazılcēse, (1.44).

1.1.2.3. KATMERLİ ÇEKİM

Bu çekimin yalnızca bir örneği tespit edilmiştir.

1.1.2.3.1. Şimdiki Zamanın Rivayetinin Rivayeti:

ediyomuşumuş (11.77).

1.1.2.4. EK FİİLİN ÇEKİMİ

1.1.2.4.1. Görülen Geçmiş Zaman

uşdēdim (1.56); yoğūdun (2.36); varıdı (13.4); gızıdıK (12.191);

*yoğūdun, (27.10), *varıdın (36.49).

*Bütün örnekler Dazkırı ilçesinde geçmektedir.

1.1.2.4.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

yaşındēmişin (12.1); ilçēmiş (2.32).

1.1.2.4.3. Şart

zeñginseñ (18.157); varısa (6.68).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/3 Spring 2008

1.1.2.4.4. GENİŞ ZAMAN (BİLDİRME EKLERİ)

KİŞİ	TEKLİK	ÇOKLUK
1.	+(y)In, +(y)Im	+Iz
2.	+sIn, +sIn̄	+ sIn̄Iz
3.	+ø, +dI ⁴ r	+IA(r) dI ⁴ r

diyárbakırdeyin (4.17) hapisim (25.121); öreTmensin̄ (22.78); masaldır (6.111); içindeyiz (1.21); gayıTlısıñız, (30.29); iyilēdir (1.54).

1.1.2.4.5. Ek Fiilin Öğrenilen Geçmiş Zamanının Rivayeti

yoğ_umuş_umuş, (12.8).

1.1.2.4.6. Ek Fiilin Olumsuz Çekimi: deyil, dē, de_{il}, dē mi ħalam? (1.49); deyildir (12.176); de_{il} (10.14).

1.1.2.4.7. y(I⁴)KAn < i-ken Ek-fiilin Zarf-fiil Eki

var_ıka (2.38); gız_ıkana (3.1).

1.2. YAPIM EKLERİ**1.2.1. GÖREV DEĞİŞTİRİCİ EKLER****1.2.1.1. ASIL GÖREV DEĞİŞTİRİCİ EKLER****1.2.1.1.1. Fiilimsiler:****1.2.1.1.1.1. Master:**

-mA	:oyun _o ynamáye	(6.89)
-mAK	:ayrılmaK	(26.105)
-Iş	:guruluşunu	(30.2)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/3 Spring 2008*

1.2.1.1.1.2. SIFAT-FİİLLER⁴⁰**-(y)An**

durmuyân ĩnsan (1.11).

-(V)r /V

akar su (5.13).

-cAK

okuTceK Őekildeki adamlā (6.87).

-dI⁴K

tanıdıK, adamaları (8.23).

-mI⁴Ő

garalanmıŐ defteri (18.116).

-AsI

gıranā giresi eŐKiyēlē (12.150).

1.2.1.1.1.3. ZARF-FİİLLER**1.2.1.1.1.3.1. Asıl Zarf-fiiller****-(y)A/I⁴**

yalvarı yalvara (2.31).

(y)ArAK ~ (y)AIAK

dēleK (1.7), olaraK (28.17).

+dAn eki ile genişletilmiŐ Şekli de kullanılır:

olaraKdan (19.11)

-(y)I⁴p

oluP çıkıP (2.13).

-(y)I⁴nca

dēyĩnce (1.12).

⁴⁰ Anadolu ağızlarındaki sıfat-fiil ekleri üzerine daha geniş bilgi için bkz. Ahat ÜSTÜNER; *Anadolu Ağızlarında Sıfat-Fiil Ekleri*, TDK Yay., Ankara, 2000.

-mAdAn

gelmeden (3.64).

-AlI

dikeli (12.193).

-(I)KAn(+A) ~ (I)Kın(+A)

Zaman ekleri üzerine gelen ek-fiilin zarf-fiil eki BDYA'da -a/-e ünlülerini alarak genişlemiş şekline rastlanır.⁴¹

verike (1.18); gidëkene (18.103); savırıkına (18.14).

1.2.1.1.1.3.2. Birleşik Zarf-fiiller**-AsI+(y)e**

göçesiyë (1.24)

-AsI+(y)e kadar

enesiye gadâ (2.14), varası gadâ (3.13)

-dIKÇA

dağıldıKça (8.29)

-dIK+iyelik+dA⁴²

erdiğİNde (6.121)

-dIK+iyelik+dAn

almadİMızdan (6.118)

-dIK+ iyelik için

yaPmadİMız için. (19.46)

⁴¹ Ekin -a/-e ünlülerini alarak genişlemiş şekilleri için Ahat ÜSTÜNER, "Türkçenin eski dönemlerinde olduğu gibi hayret ve şaşkınlık bildirme, dikkat çekme kuvvetlendirme amacıyla kullanılan bir edat olarak karşımıza çıkmaktadır" görüşünü bildirir. Geniş bilgi için bkz. Ahat ÜSTÜNER, *Türkçede Pekiştirme TP*, Elazığ, 2003, s.195.

⁴² Geniş bilgi için bkz. Erdoğan BOZ, "Bir Birleşik Zarf-Fiil "Sıfat-Fiil Eki(+İyelik Eki)+Hal Eki" Yapısı Üzerine", *İlmi Araştırmalar*, S.19, İstanbul, 2005, s.29-36.

-dIK+ iyelik gibi

bildiñ gibi (26.2)

-dIK+dAn soñra

ısladıKdan sōra (7.42)

-dIK+dAn kAri

diKdiKden kēri (11.65)

-dIK+iyelik+dA bile

yetişdinde bile (11.72)

-dIK+iyelik vakit

öldü vakidde (30.67)

-dIK+iyelik zaman

gördümüz zaman (22.71)

-dI+kişi mI

guydu mu (6.100)

-mAz+dAn önce

kurulmazdan önce (42.8)

-cAK +kişi eki zaman

başlēce zaman (15.92)

-(V)r gibi

çinnē gibi (1.1)

-(y)IncA(+y)A gadar

bitirinceye gadā (31.159)

-(V)r...-mAz / -A ...-mAz

girē girmez (6.25)

1.2.1.1.2. ÇATILAR

Gramerciler arasında çatı kavramı ve çatı yapan ekler konusunda tam bir birlik yoktur. Bu konuda Bilâl

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/3 Spring 2008*

Yücel'in Türk Gramerinin Sorunları toplantısında sunduğu tebliğ dikkate değerdir.⁴³

1.2.1.1.2.1. Oldurgan-Ettirgen

1.2.1.1.2.1.1. Oldurgan:

-DI⁴r-

kaydırdıla (2.33).

-Ar-

goparıP (12.37).

-I⁴r-

bitirdiK. (6.64).

-(I)T-

büyüTdüm (22.2).

1.2.1.1.2.1.1. Ettirgen:

-DI⁴r-

bulduru (6.14).

-(I⁴)T -

okuddula (1.42).

1.2.1.1.2.2. İşteş:

Birliktelik:

gapışır (18.76)

Karşılıklılık:

döüşüyolar (7.11).

1.2.1.1.2.3. Meçhul-Edilgen:

Meçhul:

varılcēni (6.27).

Edilgen:

⁴³ bkz. Bilal YÜCEL; "Türkiye Türkçesinde Fiil Çatıları" *Türk Gramerinin Sorunları II* (22-23 Ekim 1993), TDK Yay., Ankara, 1999, s.156-202.

-(I⁴)l-

serilirdi (2.18).

-(I⁴)n-

bulunusa (13.89).

1.2.1.1.2.4. Dönüşlü:

-(I⁴)n-

sarındım (1.9)

-(I⁴)l-

süzülsün (26.141)

-(I⁴)ş-

yetişir (32.22)

1.2.1.1.2.5. Çatı Eklerinin Üst Üste Kullanılması

-(I⁴)n-dI⁴r-

uyundurular (43.16)

-(I⁴)t-DI⁴r-

otuddurudu (22.126)

-T-II-

üreTilmiş (15.82)

-(I⁴)ş-DI⁴r-

takışdırıver (38.82)

-DI⁴r-I⁴l-

yerleşdirilmiş (15.31)

-ş-dIr-II-

birleşdirilmiş (44.3)

1.2.2. KELİME YAPICI EKLER

Eklendikleri kelimenin anlamını değiştirerek yeni kelime yapan ekler.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/3 Spring 2008*

1.2.2.1 ASIL KELİME YAPICI EKLER**1.2.2.1.1. İsimden İsim Yapan Ekler****+aç+**

kıraç (42.42)

+cAz+ < +cağız+

bubecēzim (1.56)

+cecik+ < +cAK+cIK+

biceciK (12.44)

+cIK+

gızılıcığı (3.69)

+ÇI+⁴

ocaKcınıñ (5.5)

+gil+

ābemgil (4.30)

+kek+

ärkeK (12.30)

+lak+ < +la-k+

sulaK (30.3)

+II⁴+, +nI⁴+

samannı (18.14)

+IIK+

esgerliK (3.9)

+rAK+⁴⁴

soñūraKdan (12.148)

+sII+

yoKsul (18.119)

⁴⁴ bkz. J. ECKMAN, "Türkçede +rak/+rek Ekine Dair", *Türk Dili Araştırma Yıllığı Belleten* 1953, Ankara, 1988, s.49,52.; KORKMAZ, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi) TTG*, TDK. Yay., Ankara., 2003, s.61.

1.2.2.1.2. İsimden Fiil Yapan Ekler:**+A-**

boşammış (26.104)

+et- <+A-t-

eletiveñ (1.54)

+IK-

birikir (19.24)

+Al-

boşaldırdıK (3.7)

+IA-

işledi (3.9)

+IAş-

güzelleşdi (18.201)

+lAn-

evlendi (18.134)

1.2.2.1.3. Fiilden İsim Yapan Ekler:**-AK⁺⁴⁵**

gaçağı (7.49)

-(y)An+

düzene (22.13)

-ce+

eylence (42.56)

-ç+

⁴⁵ bkz. Tahsin BANGUOĞLU, *Türkçenin Grameri*, TG, TDK Yay., Ankara, 1974, s. 230-231.; ERGİN, *TDB*, s.185.; Hamza ZÜLFİKAR; *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*, TDK Yay., Ankara, 1991, s. 53-54.; KORKMAZ, *TTG*, s.70.

ödüç (39.18)

-gAn+

çekiñgen (6.78)

-GI+

bilgiyi (5.1)

-Gın+

geşgin (18.136)

-(y)I⁴+

kokusu (26.146)

-(y)I⁴cI⁴+

görücü (26.97)

-(I⁴)K+

kesiK (6.67)

-(I⁴)m+

verimden (15.74)

-mAcA+

saklamaca (26.119)

-I⁴n+

ekin (4.39)

-(I⁴)ntI⁴+

bıçıntıları (15.46)

-sı+

giysisi (29.77)

1.2.2.1.4. Fiilden Fiil Yapan Ekler

-AIA-:Sıklık bildirir.

govulamış (31.109)

2. GÖREV ve ANLAM BAKIMINDAN KELİME ÇEŞİTLERİ

2.1. İSİMLER

Çekim ve yapım ekleri konuları işlenirken “İsim Çekimi” ve “İsim Yapımı” işlenmiş olduğundan burada tekrara düşmemek için aynı konular bir kere daha işlenmemiş ancak atıflarda bulunulmuştur.

2.1.1. İsim Çekimi

2.1.1.1. Çokluk Eki (bkz. 1.1.1.1.)

2.1.1.2. İyelik Ekleri (bkz. 1.1.1.2.)

2.1.1.3. Hal Ekleri (bkz. 1.1.1.3.)

2.1.1.4. Tamlama (bkz. 1.1.1.4.)

2.1.2. İsim Yapımı

2.1.2.1. İsimden İsim Yapan Ekler (bkz. 1.2.2.1.1.)

2.1.2.2. Fiilden İsim Yapan Ekler (bkz. 1.2.2.1.3.)

2.2. SIFATLAR

Görev bildiren kelimelerdir.

2.2.1. Niteleme Sıfatları: Varlıkları niteleyen, onları renk, biçim ve durum yönünden açıklayan sıfatlardır.

böyük nişan (2.11).

2.2.2. Belirtme Sıfatları: Varlıkları işaret, soru, sayı ve belirsizlik yönüyle açıklayan sıfatlardır:

2.2.2.1. İşaret Sıfatları:

o tarafda, (5.17) , şò yanna (6.94).

2.2.2.2. Sayı Sıfatları:

2.2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları:

bi zini (1.35).

2.2.2.2.2. Sıralama Sayı sıfatları:

ikinci sevkine (4.30).

2.2.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/3 Spring 2008*

älliŝe kişi (13.10).

2.2.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları

yüzde yüz zararı (39.24).

2.2.3. Belirsizlik Sıfatları:

birez topraK (15.63).

2.2.4. Soru Sıfatları

hanKı muhiTde (6.68).

2.3. ZAMİRLER

2.3.1. Kişi Zamirleri:

Kişi zamirlerinin çekimi ÖTT ile hemen hemen aynıdır, farklılık çoğu kere ses değişikliklerindedir. Yaklaşma hali çekimindeki ñ'ler Dazkırı ilçesinde göçmen köyleri dışında yöre özelliği olarak devam etmektedir. Başmakçı ilçesi ve köylerinde ise 1. tekil şahıs zamirinde yönelme hali, ÖTT'den farklı olarak genellikle bene şeklinde kullanılmaktadır.

	TEKLİK			ÇOKLUK		
	1. KİŞİ	2. KİŞİ	3. KİŞİ	1. KİŞİ	2. KİŞİ	3. KİŞİ
YALIN	ben (6.22)	sen (2.36)	o (12.181)	biz (3.4)	siz (9.18)	onna (2.33) onlā (18.193) onnar (13.44)
BELİRTME	beni (11.8)	seni (4.29)	onu (15.27)	bizi (18.183)	sizi (31.95)	onnarı (13.47)
YÖNELME	**bene (9.40) ***beñe (12.14) baña (21.6) bana (6.22)	***sene (15.62) saña (25.84) sana (29.43)	ona (9.11) oña (26.55)	bize (10.3)	size (18.47)	onnara (17.42)
BULUNMA	bende (38.33)	*sende	onda (19.81)	bizde (2.38)	sizde (25.27)	onnāda (6.124)
AYRILMA	benden (18.42)	senden (18.42)	ondan (3.62)	bizden (17.43)	sizden (31.96)	onnāda n (11.74) onlarda n (8.54)
EŞİTLİK	bence (22.39)	*sence	onca (12.214)	*bizce	*sizce	*onlāca *onnāca
VASITA	benne (6.46) benlen (25.71)	senne (12.16) sennen (25.203)	Onna (9.19)	*bizle *bizlen	sizle (41.10 0)	onnar _ı na (15.20)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/3 Spring 2008*

*Metinlerimizde tespit edilemeyip soruşturma yoluyla bulunan örnekler.

** Başmakçı bölgesinde kullanılmaktadır.

*** Kaynak kişilerin birinde tespit edilmiştir.

2.3.2. Soru Zamirleri

kime goyen giden dēyon, (1.29)

2.3.3. Belirsizlik Zamirleri

kimisi yabana giTdi (36.59)

2.3.4. Dönüşlülük Zamiri

kendi başıma geliyon ben dedim. (6.24)

2.3.5. İşaret Zamirleri

Burada o, onlar kişi zamirleri ile o, onlar işaret zamirleri aynı olduğundan tekrara düşmemek için örnek verilmemiştir.

bu. (8.1); bunu. (6.4) ; bunda (11.51); bundan (5.1); şunnan bunnan (21.23).

2.4. ZARFLAR

2.4.1. Yer ve Yön Zarfları

dışa çıkıvedidim (1.34).

2.4.2. Zaman Zarfları

yarın dolduruyduK. (3.8).

2.4.3. Hal Zarfları

deli guru ediyoz, (16.2).

2.4.4. Azlık-Çokluk Zarfları

çoK çalışdım (3.5).

2.4.5. Soru Zarfları

neden_öle dediñ ? (6.22).

2.4.6. Görev Değiştirici Eklerle Zarf Yapımı

2.4.7. Zarf-fiil Ekleriyle Zarf Yapımı (bkz. 1.2.1.1.1.3.)

2.4.7.1.1. Asıl Zarf-fiiller (bkz. 1.2.1.1.1.3.1)

2.4.7.1.2. Birleşik Zarf-fiiller (bkz. 1.2.1.1.1.3.2.)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/3 Spring 2008

2.5. EDATLAR

şindi zāten o, zumankı çocuklukda, zāten top bile ādet deĝildi. (6.88)

vallā burda her işe yetişiyo, yalnız çalışabilene bālī. (5.19)

bunnā atasözleridir de bu desdan gibi yazılī, desdan gibi sevk olūr. (4.18).

2.6. BAĞLAÇLAR

2.6.1. Sıralama Bağlaçları

bu köyler hep berāber İdi, aştā ve yokarı beltarla berāber İdi, (15.23)

2.6.2. Karşılaştırma-Denkleştirme Bağlaçları

hem içini döşevēdim hem dışını döşevēdim(1.6)

bi çıktım ya vēcen ya veremīcen, (1.13)

nişan dakarlā, amma evde, amma düyün salonu, dā vā ādeTlē, (23.27)

2.6.3. Cümle Başı Bağlaçları

velāsili bunnarı biliyon ben. (2.23)

haTda ovāciĝñ mahalleleri de buruya dāhil, (15.23)

goyā elle ekin yoldurmuşlā da zāten işciliĝi beK yapamaz o, (18.188)

2.7. ÜNLEMLER

2.7.1. Çağırma Ünlemleri

ben çalışmadım da çok işçi çalışırdı yāú, (18.212)

ulan dedim ben, ben seni nēden? (25.132)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/3 Spring 2008

2.7.2. Gösterme Ünlemleri

işde ihı kökün şesi şu, içlerlêde seccâdede vâ mı bilmen,
(26.34)

2.7.3. Sorma Ünlemleri

olu mu bôle ôreTmenlik. (22.97)

2.7.4. Cevap Ünlemleri

ya ya ya bazarımız burdêdi zaten. (3.16), hayır (25.189),
evet (41.62).

2.7.5. Seslenme Ünlemleri

hadı bakalım alaya. (6.30)

ê bakam, senne gonuşalım bakalım bi de. (12.16)

abû gıTlıKda çekirge de gırdım ben (12.62)

deh dediK, ne yapceñ, (27.42)

2.8. FİLLER

2.8.1. Fiillerde Zaman (bkz. 1.1.2.1.1)

2.8.2. Fiillerde Kip (bkz. 1.1.2.1.2.)

2.8.3. Fiillerde Çatı (bkz. 1.2.1.1.2)

2.8.4. Fiillerde Olumsuzluk

Fiillerde olumsuzluk -mA, -mI- eki ile yapılır:

kakmēyo, (13.45), olmiceK (18.177)

2.8.5. Birleşik Fiiller

2.8.5.1. İSİM + FİİL

2.8.5.1.1. İSİM + eT-

müteÇ_eTdi (2.27)

2.8.5.1.2. İSİM + eyle-

allah rāmeT_eylesin, (42.63)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/3 Spring 2008*

2.8.5.1.3. İSİM + gıl-

namaz gıldım (12.9)

2.8.5.1.4. İSİM + ol-

gayboldu (15.77)

2.8.5.2. FİİL + FİİL**2.8.5.2.1. FİİL + (y)A bil- (Yeterlik Fiili)**

öldürebilisen (3.72)

2.8.5.2.2. FİİL + (I) ver-/ vèr (Tezlik Fiili)

gaçiveridi (24.21)

2.8.5.2.3. FİİL + (y)A go-, (y)A gel- (Süreklilik Fiili)

alagomuş (18.145)

2.8.5.2.4. FİİL + (I)P dur- (Süreklilik Fiili) ⁴⁶

deyiP duruyo (12.193), veriP duru (13.32)

SONUÇ

Yapmış olduğumuz bu çalışma sonucunda Başmakçı ve Dazkırı Yöresi Ağzı'nın karakteristik özelliklerini şöylece özetleyebiliriz:

1. BDYA'da damak uyumu ilerleyici benzeşme yoluyla ÖTT'den daha ileri durumdadır:

sābısı < sahibi, āmaT < ahmet, fakır < fakir, ırāmaTlıK < rahmetlik, habar < haber.

2. BDYA'da -ce(K), -lAş, isim +DA+ek fiil, -me/-mi, ekleri karakteristik olarak damak uyumunu bozar:

olcek < olacak, yazılceK < yazılacak, yapıcez < yapacağız,

bayramleş < bayramlaş-,
uzaKleşİP < uzaklaşıp

sancileşİyo < sancılaş-,

uşdēdim < uçtaydım
burdēdi < buradaydı,

gucāmdēdi < kucağımdaydı,

⁴⁶ Geniş bilgi için bkz. KORKMAZ, *TTG*, s.820-824.; Nesrin BAYRAKTAR, *Türkçede Fülîmsiler*, TDK Yay. Ankara. 2004, s.305-308.

olmēyo<olmuyor, yaPmeyoS<yapmıyoruz,
satmeye<satmaya,

3. -iken zarf-fiil eki çoğu yerde damak uyumuna bağlıdır. Ayrıca ekin -kA ve -kAnA, şekilleri oldukça yaygındır:

ayazıkka <ayaz iken, varıkana < var iken, çalınırkana
<çalınır iken, gidēkene<gider iken

4. BDYA'da (c, ç, n, s, ş, y) ünsüzleri komşuluğundaki ünlülerde incelleme dolayısıyla damak uyumsuzluğu sık görülen bir olaydır:

üreşdi<uğraştı, makesci<makasçı, anneten<anlatayım,
goley<kolay,

5. BDYA'da dudak uyumu, ÖTT'ye göre ileri durumdadır:

havlı<havlu, gabığı<kabuk, galbırda<kalburda,
davıl<davul.

6. Ötümlüleşme BDYA'da görülen en karakteristik ses olayıdır. ÖTT'de korunan #k(a)'lar, BDYA'da #g(a) olur. Ancak göçmen köylerinde (Yayla, Akarca, Hasandede, Hisaralan) söz konusu olay daha seyrek görülür:

goca<koca, guvvatlı<kuvvetli, goltuK<koltuk

Yine ÖTT'de korunan #t'ler, BDYA'da yaygın olarak #d olur:

daş<taş, daKdım <taktım, daTlı<tatlı

7. BDYA'da son seste yarı ötümlüleşme özellikle k ve t seslerinde sıkça görülür:

K# < k# : ufaK, çıK, dēK, ocaK

T# < t# : dörT, seniT, milleT, nohuT

8. l# ünsüzünün, eklenme sırasında n# + ≠n- < n# + ≠l olması BDYA'da sıkça görülür:

+lAr : eTsinne, bunarı, onar, kesilennē

+(i)lA(n) : ganna , sennen, onnan

9. Şimdiki zaman eki karakteristik olarak -yo şeklindedir. Ancak sınırlı sayıda örnekte şimdiki zaman

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/3 Spring 2008

ekinın damak uyumuna girdiği ve ekin değişken Şekillerinin kullanıldığı görülür:

geçiyoz, geçiriyosuñuz, ediyollā; biliyin, geliy, bitiy, isdeniyr

10. Şimdiki zaman 3. çoğul şahıs çekiminde Dazkırı ilçesinde -yollā Şekli yaygındır:

gidiyollā, oynēyollā, geçiyollā

11. Fiil çekimlerinde 1. teklik kişi eki yaygın olarak +(I⁴)n Şeklindedir:

yaparın, gircen, srnyon

12. Ek-fiilin geniş zamanı 1. teklik kişi çekiminde ek, +(I⁴)n Şeklindedir:

diyārbakırdeyin, yalıñızın, krn

13. “ñ” ünsüzü ÖTT’de kaybolmasına rağmen BDYA’da – göçmen köylerinde (Yayla, Akarca, Hasandede, Hisaralan) daha az rastlanır- karakteristik olarak korunmuştur:

yalıñız, yeñi, getidiñ, goñřu, soñra

14. 1. Tekil şahıs zamirinin yaklaşma hali kullanımında bölgemizde farklılıklar dikkati çeker:

bene; Başmakçı yöresi

baña, bana; Dazkırı yöresi

15. Bölgemizde ek-fiilin görülen geçmiş zamanının 3. tekil şahıs çekiminde sonda n ünsüzü görülür. Bu zellik yalnızca Dazkırı’nın Aşağı Yenice, Yukarı Yenice ve Kızılören köylerinde tespit edilmiştir:

varıdın <var+idi, byydn <byk+idi,
deyerlidin<değerli+idi

16. Bölgemizde geniş zamanın hikayesi 3.tekil ve çoğul şahıs çekimlerinde yine sonda n ünsüzü görülür. Bu zellik yalnızca Dazkırı Merkez, Aşağı Yenice, Yukarı Yenice ve Kızılören köylerinde tespit edilmiştir:

gelidin <gelir+idi, srlrdn <sürülür+idi, gelirdin
<gelir+idi, yardımeddin <yardım eder+idi, gtrldin
<gtrrlr+idi, derldin<derler+idi,
getiriverildin<getiriverirler+idi

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/3 Spring 2008

Yukarıda saydığımız ağız özelliklerine göre yöreyi, kendi içinde gösterdiği farklılıklara dayanarak iki ağız bölgesine ayırabiliriz. Bu farklılıklar çoğunlukla şekil özelliklerinde kendini gösterir.

Yöremiz idari bölünmeye göre iki ilçe merkezine ayrılmaktadır. Bu idari bölünme büyük oranda bizim tespit ettiğimiz ağız bölgelerinin sınırlarını da çizer.

1. ve 2. Ağız Bölgelerinin Ağız Özelliklerini Belirleyen Farklılıklar⁴⁷

1. Tekil şahıs zamirinin yaklaşma hali ile kullanımında, Başmakçı ilçe merkezi, Akkoyunlu, Sarıköy, Aşağı Beltarla, Çığrı ve Yaka köylerinde “bene” şekli kullanılır. Dazkırı ilçesinde ise “baña” ve “bana” şekilleri tercih edilir.

2. Şimdiki zaman 3. çoğul şahıs çekiminde Dazkırı ilçe merkezi, Aşağı Yenice, Yukarı Yenice, Sarıkavak, Çiftlik, Yayla ve Hasandede köylerinde “-yolla” şekli yaygındır. Başmakçı’da ise “-yola” şeklindedir.

3. Ek-fiilin görülen geçmiş zamanının 3. tekil şahıs çekiminde sonda n ünsüzü yalnızca Dazkırı’nın Aşağı Yenice, Yukarı Yenice ve Kızılören köylerinde tespit edilmiştir.

4. Geniş zamanın hikayesi 3.tekil ve çoğul şahıs çekimlerinde yine sonda “n” ünsüzü görülür. Bu özellik yalnızca Dazkırı Merkez, Aşağı Yenice, Yukarı Yenice ve Kızılören köylerinde tespit edilmiştir.

Buna göre 1.ağız bölgesini Başmakçı 2. ağız bölgesini de Dazkırı oluşturmaktadır. Yukarıda 3. ve 4. maddelerde belirtilen özellikler dolayısıyla Dazkırı ağız bölgesinde; Aşağı Yenice, Yukarı Yenice ve Kızılören köylerinin oluşturduğu bir alt ağız grubundan söz edilebilir.

⁴⁷ Geniş bilgi için bkz. Erdoğan BOZ, “Afyonkarahisar ve Yöresi Ağzıları Üzerine Bir Tasnif Denemesi” (Basılmamış bildiri) Türk Dil Kurumu-Harran Üniversitesi, *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı* (25-30 Mart 2008) Şanlıurfa, 2008.

KAYNAKÇA

- BANGUOĞLU, Tahsin. *Türkçenin Grameri*, TDK yay., Ankara, 1974.
- BAYAR, Muharrem. "Afyonkarahisar İline İskan Olmuş Aşiretler ve Karabağlı Türkmen Aşiretinin İskanı, Sosyal Kültürel Yaşantıları" *IV. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyum Bildirileri*, Afyon Belediyesi yay., Afyon, 1995.
- BAYRAKTAR, Nesrin. *Türkçede Fülimsiler*, TDK yay. Ankara. 2004,
- BOZ, Erdoğan. "Afyon ve Yöresi Ağzları Ses Bilgisi", *V. Afyonkarahisar Sempozyumu*, İstanbul, 2001.
- "Afyonkarahisar ve Yöresi Ağzları" *Afyonkarahisar Kütüğü*, Ankara, 2002, c.II.
- "İç Batı Ege (Afyonkarahisar-Kütahya-Uşak) İlleri Ağzlarının Ortak Özellikleri", *II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni (10-12 Nisan 2006)*, Kayseri 2007.
- "Afyon ve Yöresi Ağzlarında Ünlüler" *Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Afyon 2000, c.II, S.I.
- *Afyon Merkez Ağzı*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yay., Afyon 2002
- "Türkiye Türkçesinde Uzun Ünlülerde Vurgu", *İlmi Araştırmalar*, S.14, İstanbul, 2002.
- "Türkçe Asıllı Kelimelerde Son Ses Ç, K, P, T Ünsüzlerinin Ötümlüleşme veya Ötümsüz Kalma Sorunu" *Türk Dili*, TDK yay., S.605, Ankara 2002.
- "Doğu Kökenli Kelimelerdeki Kelime Sonu B,C,D,G Ünsüzlerinin Türkiye Türkçesinde Ötümsüzleşme Sorunu", *Türkbilig*, 2, Ankara 2001.
- "Ünsüz Düşme ve Kaybolmalarında Terim ve Tasnif Sorunu" *Türk Dili*, TDK yay., S.600, Ankara 2001.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/3 Spring 2008*

-----“Afyonkarahisar ve Yöresi Ağzları Üzerine Bir Tasnif Denemesi” (Basılmamış bildiri) Türk Dil Kurumu-Harran Üniversitesi, *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı* (25-30 Mart 2008) Şanlıurfa, 2008.

BURAN, Ahmet. *Anadolu Ağzlarında İsim Çekim (Hal) Ekleri*, TDK yay., Ankara, 1996.

ÇAĞIRAN, Önder. “Türkiye Türkçesi Ağzları Ünsüz Göçüşmelerinin Kuruluş Sistemi”, *3.Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri* (1996), TDK yay., Ankara, 1999.

ECKMAN, Janos. “Türkçede +rak/+rek Ekine Dair”, *Türk Dili Araştırma Yılığı Belleten* 1953, Ankara, 1988.

ERGİN, Muharrem. *Türk Dilbilgisi*, İstanbul, 1972.

GÜLENSOY, Tuncer. *Kütahya ve Yöresi Ağzları*, TDK yay., Ankara, 1988.

----- “Anadolu ve Rumeli Ağzlarında Şimdiki Zaman Eki”, *Türkoloji Dergisi*, VIII/1/1979, Ankara.

GÜLSEVİN, Gürer. *Uşak İli Ağzları*, TDK yay., Ankara, 2002.

-----*Eski Anadolu Türkçesinde Ekler* , TDK yay., Ankara, 1997.

Kalkınan İlçemiz Dazkırı. (Eserde basıldığı yer ve tarih bilgilerine rastlanmamıştır. Eser Afyon Kocatepe Üniversitesi Kütüphanesinde 0023843 demirbaş numarası ile kayıtlı bulunmaktadır.)

KORKMAZ, Zeynep. “Eski Anadolu Türkçesinde Aslı Ünlü (vocal) Uzunlukları” *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, Ankara, 1995, TDK yay., C.1.

-----“Batı Anadolu Ağzlarında Asli Ünlü Uzunlukları” *Türk Dili Üzerine Araştırmalar* TDK yay., C.2.

-----*Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK yay., Ankara, 1992.

-----*Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları*, TDK yay., Ankara, 1994.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/3 Spring 2008*

- Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)* , TDK. yay., Ankara, 2003.
- ÖZÇELİK, Sadettin. “Türkçede Kullanılan Arapça Kelimelerde Görülen Ses Olayları Üzerine Bazı Tespitler” *Türk Dili*, S. 634, Ankara, 2004.
- “Türkçedeki Farsça Kelimelerde Görülen Ses Olayları” *Türk Dili*, S. 612, Ankara, 2002.
- “Aykırılışma Terimi, Tanımı ve Örneklerinin Tasnifi Üzerine”, *İlmî Araştırmalar*, Güz 2002, S. 14, İstanbul, 2002.
- TEKİN, Talat. *Ana Türkçede Aslı Uzun Ünlüler*, Hacettepe Üniversitesi yay., Ankara, 1975.
- “Üçüncü Kişi İyelik Eki Üzerine” *Genel Dilbilim Dergisi*, S.7-8, Ankara, 1980.
- TUNA, Osman Nedim. *Türk Dilbilgisi*, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü (basılmamış ders notları), Malatya, 1986.
- TÜRKAY, Cevdet. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler*, İşaret yay., İstanbul, 2001.
- ÜSTÜNER, Ahat. *Anadolu Ağızlarında Sıfat-Fiil Ekleri*, TDK yay., Ankara, 2000.
- Türkçede Pekiştirme* , Elazığ, 2003.
- YILDIZ, Osman. *Isparta Merkez Ağzı*, Fakülte Kitabevi yay., Isparta, 2002.
- YÜCEL, Bilal. “Türkiye Türkçesinde Fiil Çatıları” *Türk Gramerinin Sorunları II* (22-23 Ekim 1993), TDK yay., Ankara, 1999.
- ZÜLFİKAR, Hamza. *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*, TDK yay., Ankara, 1991.
- <http://www.basmakci.bel.tr/tarihi.asp>, 13.01.2006
- <http://www.afyonkarahisar.gov.tr/ilceler/Dazkiri.asp>, 13.01.2006.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/3 Spring 2008*